

Pregraduální vzdělávání v sociální práci v ČR – možné otázky

Zuzana Truhlářová, Alena Vosečková

Při přípravě sociálních pracovníků na půdě českých vysokých škol dochází ke spojení tzv. univerzitního vzdělávání s požadavky, které přinesl Boloňský proces, o požadavky klasifikačních standardů české Asociace vzdělavatelů v sociální práci, které se promítají do akreditačních požadavků pro obory sociální práce. Asociace vzdělavatelů v sociální práci vyvíjí snahu v našem prostředí v rámci vysokoškolské přípravy sociálních pracovníků více propojit aspekty univerzitního (akademického) vzdělávání – tedy zacílení na získávání univerzálních kompetencí (kreativita, flexibilita, inovativnost, týmová práce atd.) s aspekty profesionálního (odborného) vzdělávání – tedy zaměřené na získávání kompetencí směřujících k výkonu profese sociální práce (Musil, L., Bareš, P., Havlíková, J., 2011, Truhlářová, 2013).

K prioritám vysokoškolského vzdělávání v rámci EU patří příprava odborníků pro zvládnutí nároků kladených praxí. Hlavním ukazatelem v tomto směru má být míra získaných dovedností a vědomostí požadovaných praxí. Vysokoškolské vzdělávání není samoučelné. Jeho hlavním cílem je právě příprava budoucích absolventů na pracovní uplatnění a potřeby praxe (Truhlářová, 2013, 2015).

Současný stav vysokoškolského vzdělávání v oblasti oborů sociální práce se vyznačuje značným podfinancováním nákladů na realizaci těchto studijních oborů na akademické půdě, což v praxi způsobuje utlumování rozvoje a stagnaci takto zaměřených vysokoškolských pracovišť, snižování počtu studentů oborů sociální práce a s tím spojený i úbytek počtu absolventů sociální práce. Tento trend má za následek chybějící počty sociálních pracovníků se vzděláním a odbornou vysokoškolskou přípravou v praxi. Stávající počty absolventů bohužel nestačí ani na generační obměnu sociálních pracovníků v oblasti výkonu profese. Což je v situaci, kdy na základě novelizací a nových právních norem v sociální oblasti je sociální práce jako profese vnímána jako jedna z nosných a potřebným při realizaci sociální pomoci a podpory, alarmující stav.

Od roku 2011 dochází na všech vysokých školách ke snižování limitů profinancovaných studentů v oborech sociální práce, což má za následek ubývání absolventů oborů sociální práce, jejichž společenská potřebnost stoupá. Nárůst počtu sociálních pracovníků se očekává v souvislosti s připravovanými změnami v systému sociální ochrany ČR (např. sociální bydlení, dlouhodobá péče, posilování sociální práce na úřadech, tj. ve výkonu sociální práce ve veřejné správě).

Finanční náročnost realizace studia oborů sociální práce vyplývá primárně z akreditačních požadavků stanovených pro tento obor. Jedná se o požadavek realizace odborných praxí v rozsahu nejméně 1/3 studia (což přibližně 380 hodin) na odborných pracovištích v oblasti výkonu profese. S tím je spojen požadavek na zavedení supervize a psychosociálních výcviků. Další požadavek, který výrazně prodražuje vzdělávání v oborech sociální práce, je požadavek zapojení externistů do přednáškové a seminární vzdělávací činnosti, a to v rozsahu 20 % vyučovaných předmětů.

- Vyučovat předměty související s praxí může akademický pracovník (asistent, odborný asistent, docent, profesor), který má nejméně 3 roky zkušeností s praxí v sociální práci, absolvovaný výcvik v oblasti vzdělávací supervize nejméně v rozsahu 150 hodin.
- Školy musí studujícím v obou formách studia zajistit supervizi praxí, která má být reflexí zkušeností z praxe a má být realizována v rámci k tomu určeného semináře, jehož doba výuky se nezapočítává do doby praxe. Velmi často tak školy musí hledat jako supervizory externí osoby mimo vysokou školu, které mají požadované zkušenosti z praxe. Cena kvalitních supervizorů na hodinu se v českém prostředí sociální práce pohybuje mezi 500,- až 1500,- Kč na hodinu. Student by měl absolvovat minimálně 4 hodiny supervize k jednomu typu prací, tedy nejméně 20 hodin supervize za studium v bakalářském oboru, 10 hodin supervize za studium v magisterském oboru bez ohledu na formu studia.

Požadavkem na supervizi praxí v obou formách studia je, aby měl vzdělavatel „na pracovištích, kde se vykonává praxe zajištěny tutori praxí, které může jmenovitě uvést v dokumentaci a je schopen doložit jejich způsobilost k vedení studentů.“ To v praxi znamená, že školy musí hradit na řadě pracovišť odbornou pracovní sílu, která vede praxe studujících.

- Garanti a vyučující předmětů teorie a metod sociální práce musí být zároveň v přímém výkonu praxe sociální práce.
- Další nákladovou položkou je administrativní práce s databází praxí — tzn. tisk smluv, organizace pojištění pro studenty na praxi, kontrola vhodnosti pracovišť pro praxi. Administrativní práce s žádostmi o uznání praxe.
- Komunikace a spolupráce s odbornými pracovišti praxí (řešení požadavků na praxi studentů ze strany pracoviště, vyjasňování náplní praxe, kontrola studentů na praxích, apod.).
- K realizaci partnerství a aktivní participace všech zúčastněných stran (studující — škola — pracoviště) je doporučeno využít trojstranný kontrakt s vymezením podmínek spolupráce. Kontrakty s fakultními pracovišti požadují po těchto pracovištích řadu úkolů spojených s garancí praxí a v řadě případů pracoviště požadují po školách hrazení nákladů spojených s výkonem praxí.

Lze tedy konstatovat, že resortní ministerstva MŠMT a MPSV velmi dobře a účelně nastavila obsahovou kvalitu vysokoškolské přípravy sociálních pracovníků, bohužel však přidělené prostředky nejsou adekvátní k nákladovosti takto realizovaného studia v oblasti profesní přípravy. Nelze předpokládat, že stávající univerzitní pracoviště ponесou náklady, které vznikají z výše uvedených požadavků. Také nelze předpokládat, že pracoviště a vysokoškolští pedagogové budou chybějící finanční prostředky pro studijní agendu dofinancovat z finančních prostředků získaných vědeckou výzkumnou činností. Sociální práce je aplikovaným praxeologickým oborem, podobně jako pedagogické obory, s velkým důrazem na demografickou příslušnost samotného výkonu.

OPEN
ACCESS

POTŘEBNOST ABSOLVENTŮ SOCIÁLNÍ PRÁCE Z HLEDISKA PRAXE

Od roku 2011 dochází na všech vysokých školách ke snižování limitů profinancovaných studentů v oborech sociální práce, což má za následek ubývání absolventů oborů sociální práce, jejichž společenská potřebnost stoupá. Nárůst počtu sociálních pracovníků se očekává v souvislosti s připravovanými změnami v systému sociální ochrany ČR (např. sociální bydlení, dlouhodobá péče, posilování sociální práce na úřadech, tj. ve výkonu sociální práce ve veřejné správě).

V praxi je nedostatek absolventů sociální práce a tato poptávka se bude v dalších letech zvyšovat jako důsledek reformy, jejichž cílem je nahradit ústavní péči jinými typy sociálních služeb, které podporují život člověka v běžném prostředí. Reformy se týkají těchto oblastí (Faltysova, Zajacova, 2016):

- Ze Strategie sociálního začleňování 2014–2020 vyplývá, že základním nástrojem sociálního začleňování osob sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených je sociální práce. Počet sociálních jevů, které je potřeba odborně řešit stoupá, zatím co v některých lokalitách je sociální práce z důvodu nedostatečného personálního zajištění, nedostupná. K dosažení cílového stavu bude dle Strategie potřebné až 50 % navýšení počtu sociálních pracovníků. Cílovým stavem je počet 2 500 sociálních pracovníků v rámci ORP.
- Postupně zvyšování počtu úvazků sociálních pracovníků na obcích II. a III. typu je podpořeno příspěvkem ze státního rozpočtu určeným přímo na výkon sociální práce. V souladu se Strategií reformy psychiatrické péče 2014–2023 jsou v nově vznikajících Centrech duševního zdraví plánovány pozice sociálních pracovníků v počtu 10 sociálních pracovníků na 100 tis. obyvatel.
- V souladu s přípravou novely zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, zejména s přípravou personálního standardu sociálních služeb, je kvalifikovaně odhadnuto navýšení počtu sociálních pracovníků o 2 366.
- V souladu s reformou péče o děti, konkrétně s redukcí ústavní péče ve prospěch života v rodinném prostředí a ve znění vyhlášky č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, respektive v souladu se standardy kvality musí být sociálně-právní ochrana dětí dostatečně personálně zajištěna. Počet zaměstnanců je přiměřený spádovému obvodu orgánu sociálně-právní ochrany a je zohledněno kritérium ovlivňující náročnost výkonu sociálně-právní ochrany dětí ve správním obvodu. Základním výchozím kritériem je nejméně 1 pracovník na 800 dětí (osob do 18 let věku), které jsou hlášeny k trvalému pobytu ve správním obvodu orgánu sociálně-právní ochrany. Personální standard musí být naplňován od 1. 1. 2015.
- S ohledem na rozsah svěřených agend lze předpokládat koncepční rozvoj sociální práce a s tím související nárůst počtu úvazků sociálních pracovníků také v rámci Úřadu práce.

Ze stávajícího počtu sociálních pracovníků vyplývá, že počet absolventů sociální práce, které každoročně ukončují studia na univerzitních pracovištích v České republice, nedostačuje ani na generační výměnu vzhledem k výkonu profese. Generační výměna se předpokládá v rozsahu 15–20 %.

ZÁVĚR

Z důvodu dlouhodobého podfinancování oborů sociální práce a snižování limitů proplacených studentů v letech 2011–2015 a celkové koncepce financování vysokých škol preferující přírodovědné a technické vzdělávání vysokoškolská pracoviště vzdělávající sociální pracovníky stagnují či velmi utlumují svou vzdělávací činnost. Dochází k ubývání počtu absolventů vysokoškolských studií v oborech sociální práce, a to ve všech typech vzdělávání (bakalářské, magisterské, doktorské). Pracoviště jsou personálně poddimenzovaná, vysokoškolští pedagogové zajišťují agendu nad rámec svých úvazků a odborné profilace. Vzhledem k povinnosti i vědeckovýzkumné a publikační činnosti dochází k výrazné fluktuaci kvalitních pedagogů či jejich přetíženosti i s ohledem na požadavek jejich praxe v oblasti výkonu profese v praxi. Výkon odborných praxí, místo, aby se rozvíjel, tak se v procesu edukace minimalizuje.

Na základě těchto objektivních skutečností, které jsou shodné na všech vysokoškolských pracovištích vzdělavatelů v oblasti sociální práce v České republice, dochází k jednáním s resortními ministerstvy MŠMT a MPSV o hledání možných východisek ze stávající situace. Do stávajících jednání se aktivně zapojují nejen zástupci jednotlivých vysokoškolských vzdělávacích pracovišť, ale i Asociace vzdělavatelů v sociální práci v ČR, která tuto problematiku vnímá jako jednu z priorit v oblasti vzdělávání sociálních pracovníků.

Jaké jsou možné návrhy?

- Na základě potřebnosti praxe je nutné zvýšit počet proplacených limitů studentů oborů sociální práce nejméně v bakalářských formách studia.
- Najít způsob dofinancování studia těchto oborů s ohledem na jeho nákladovost (náklady na výkon odborných praxí během studia — v rámci realizace na škole a v rámci realizace na samotném pracovišti praxe).
- Podpořit grantové systémy, které umožní větší propojení vysokoškolských pracovišť s pracovišti praktického výkonu sociální práce v oblasti vzdělávání studentů sociální práce.

Lze tedy konstatovat, že v době, kdy ve společnosti narůstá počet obyvatel v seniorském věku závislých na pomoci společnosti, systémově se řeší procesy sociální pomoci, problematika inkluze, situace s integrací migrantů a uprchlíků a jiné sociální problémy, by bylo velmi smutné, pokud by dobře nastavený systém sociální pomoci nerealizovali vzdělaní a profesně kompetentní pracovníci.

SEZNAM CITOVANÉ A POUŽITÉ LITERATURY

FALTYSOVÁ, A., ZAJACOVÁ, M. *Predikce počtu sociálních pracovníků*. 2016, 5 s. MPSV. Akreditační požadavky oboru Sociální práce. [online]. MPSV, 2017. Dostupné z: http://www.akreditacnikomise.cz/attachments/221_pozadavky_ak_soc_prace.pdf

MUSIL, L., BAREŠ, P., HAVLÍKOVÁ, J., (Eds.). *Výkon profese sociální práce v systémech sociální ochrany ČR, závěrečná zpráva o řešení veřejné zakázky ZVZ 217. Analýza výkonu profese sociální práce v systémech sociální ochrany ČR podle formálního ukotvení*

a podle reálných potřeb v jednotlivých systémech sociální ochrany. Identifikační číslo projektu HC 186/10, Praha: VÚPSV, vv.i., 2011, 494 s.

TRUHLÁŘOVÁ, Z. *Reflektování profesionálních kompetencí sociálními pracovníky v přímé praxi.*

Revue sociálních služeb. Trnava: Oliva, 2013. 12 s. ISSN: 1338-1075.

TRUHLÁŘOVÁ, Z. *Odborné praxe v kontextu pregraduální přípravy sociálních pracovníků,* Hradec Králové: Gaudemus, 109 s. 2015 ISBN 978-80-7435-412-0.